Ne le dediščina, tudi mojstrovina

Škoromati *Biti na seznamu višje ravni, žive mojstrovine, in ne nosilca dediščine pomeni precejšnjo zavezo*

HRUŠICA – Tukajšnji škoromati so v petek v krogu sovaščanov proslavili 20. obletnico organiziranega delovanja. Obenem so s pomočjo sodelavk Slovenskega etnografskega muzeja (SEM) razložili, kaj pomeni biti vpisan v register žive kulturne dediščine ali biti razglašen celo za živo mojstrovino.

DRAGICA JAKSETIČ

»Biti pustna enota na seznamu žive kulturne dediščine pomeni priznanje o tradicionalnem življenju lokalne skupnosti, nosilcem dediščine pa to ne prinaša kake večje spremembe,« je v Hrušici povedala kustodinja za družbeno kulturo Nena Židov. Biti na seznamu višje ravni, ravni žive mojstrovine, pa za nosilca dediščine, ki takrat niso več organizacije, ljudje pod maskami, temveč občina ali država, pomeni precejšnjo zavezo. Med drugim, da svoj običaj izvajajo v pustnem in predpustnem času v domačem okolju, po določenem ohranjenem scenariju, z značilnimi liki, za današnji čas pa tudi z zahtevno zavezo, da preprečujejo komercializacijo.

Hrušiški škoromati takšna skupina gotovo so. Ni denarja in motiva, ki bi škoromate, kleščarje in preostalo pustno druščino spravil na karneval sredi poletja ali na pustno soboto kam drugam, kot na poberijo po poteh in domačijah svoje vasi, ki ima za hrbtom Brkine, pred sabo pa obzorje Čičarije. Od lani so vpisani kot živa kulturna dediščina, nameravajo pa se registrirati tudi kot živa mojstrovina.

Zato so škoromati v petek v družbi domačih, tudi pevcev Hrušiških fantov (nekateri so to in ono), v kulturnem društvu Hrušica obnovili zgodbo svoje škoromatije, odkar ta poteka organizirano. Starejši se spominjajo prvega gostovanja škoromatov na Ptuju, daleč od doma, leta 1965, kamor so potovali z vlakom, kjer so nekateri prvikrat videli črnca in kjer so, da bi se ob vrnitvi domov znebili prevelikega bremena, svojo »šišco«, hiško, kratko malo zvrnili v Dravo.

Zanimanje za živobarvne kape, kožuhe, zvonce in druženje kolegov pod maskami je začelo tleti med letoma 1989 in 1992, samo še iskrica pa je bila potrebna, je povedal predsednik kulturnega društva Hrušica Danilo Fabjančič, da je leta 1993 zanetila pravcato pustno evforijo.

Škoromati radi tudi kakšno zapojejo. FOTO DRAGICA JAKSETIČ

Hrušiške žive mojstrovine FOTO PRIMOŽ HIENG

Nekateri liki so postali del muzejskih domačih in tujih zbirk in hrušiški škoromat je z razstavo Mojstrovine Slovenije dobesedno prepotoval ves svet. Nemalo sveta pa so si ogledali, bolje rečeno preškoromatili, tudi hrušiški živi škoromati.

V registru ne želijo biti vpisani kot edini nosilci škoromatije, zato (tudi SEM) vabijo k vpisu tudi okoliške škoromate. »Škoromatijo tudi v sosednjih Podgradu, kak fant v Malih Ločah, v Obrovu, Javorju, Gradišču in Ritomečah, s Podgrajci pa škoromati še kak Podbežec in kak iz Račic. Vredne vpisa na seznam kulturne dediščine pa so prav gotovo tudi vrbiške šjme,« je dejal škoromat Danijel Cek.

V slovenskem registru žive kulturne dediščine je 18 enot, tretjina je pustovanj: Cerkljanska laufarija, Borovo gostüvanje, Obhodi pustnih oračev, Škoromatija, Obhodi kurentov, Drežniški in Ravenski pust. Za našo edino živo mojstrovino (zadnjo stopnico pred mogočo kandidaturo za seznam svetovne kulturne dediščine pri Unescu) je razglašen Škofjeloški pasijon. Za Otepanje v Bohinju in Tradicionalno izdelovanje kranjskih klobas pa je bila že opravljena javna obravnava, dokumenti so pripravljeni, tako da čakajo le še na sklep vlade.

Se v vaših omarah skriva kaj uporabnega?

Domače odlagališče *V sobah se skriva kopica reči, ki jih ne potrebujemo več, mnogim pa bi nadvse koristile*

Omare so lahko pravo odlagališče nerabljenih stvari in predmetov ter prostor kopičenja nošenih, premajhnih ali preprosto naveličanih oblačil. Nakit, obešalniki, stara korekcijska očala ali tekaške copate lahko pošljete v reciklažni krog ali podarite. Če ste med ustvarjalnejšimi, pa lahko iz njih izdelate kaj novega ali jih uporabite drugje.

ANDREJA POTOČNIK

Da ne bodo omare pretesne, poglejte, ali je v njih res samo to, kar potrebujete in uporabljate. Če česa že nekaj časa niste oblekli ali se na kakšno stvar sploh niste spomnili, je prav, da jo oddate.

Več kot milijarda ljudi v državah v razvoju potrebuje korekcijska očala, a si jih ne more privoščiti. Cena takšnih očal v Afriki znaša več kot tri mesečne plače. Zakaj ne bi podarili svojih starih očal ali okvirjev tistim, ki jih potrebujejo? V Sloveniji za pretok skrbijo Lions klubi, ki očala podarjajo manj razvitim državam, v tujini pa so razširjena društva, ki spodbujajo ponovno uporabo. Če bi podarili vsa odpisana korekcijska očala, bi lahko polovica otrok na črni celini brala.

Kaj pa čevlji? Te prerastemo, jih z nošenjem uničimo ali pa nam preprosto niso več všeč. Na svetu je kar nekaj podjetij, ki čevlje spremenijo v kaj uporabnega. Nike ima v Belgiji tovarno predelave športnih copatov. Tam in v Združenih državah Amerike so jih od leta 1990 reciklirali več kot 25 milijonov. Copati so tako končali na športnih površinah, kot novi podplati, kot podlaga atletskih stez, košarkarskih ali teniških igrišč ali kot gumijaste zapestnice.

Steze, umetna trava in podplati čevljev so velikokrat narejeni tudi iz odpadnih pnevmatik, njihove dele pa najdete tudi v preprogah, pasovih, tesnilih, medicinskih pripomočkih. Tudi odpadne pnevmatike najdemo v marsikaterem domu. Če jih ne nameravate uporabiti kot gugalnice, jih brezplačno oddajte pri vulkanizerjih ali v zbirnih centrih, kjer jih bodo v novi obliki uporabili za druge namene. Rok uporabe materiala se bo tako bistveno podaljšal.

V omarah (po navadi na ženski polovici) najdemo še nekaj: obešalnike, posebno če oblačila nosite v čistilnico. Tam na leto porabijo toliko obešalnikov, kot 60.000 vozil vsebuje jekla, zato vam bodo zelo hvaležni, če jih v čistilnico prinesete skupaj z oblačili. Obešalnikov, lesenih ali plastičnih, nikar ne vrzite med odpadke, temveč jih odnesite v zbirni center, kjer bodo pravilno poskrbeli zanje. Tudi razbitin ogledala, če vam to poči, ne odložite v zabojnik za steklo na ekološkem otoku. Ker je to steklo ravno, zanj poskrbijo v zbirnih centrih, kjer ga zbirajo ločeno od embalažnega stekla. Lahko pa koščke porabimo za izdelavo mozaika, jih podarimo kakšnemu lokalnemu umetniku in podobno. Nikar ne dovolite, da uporabne surovine ali izdelki, ki so za vas odpadni, ležijo po vaših omarah. Pustite, da služijo drugim ali se v drugačni obliki vrnejo v vaše okolje. Vsak recikliran izdelek porabi manj energije in novih surovin pri pretvorbi v novega. Tudi tako lahko pripomorete k čistejšemu okolju.

Na svetu je že kar nekaj tovarn, ki čevlje spremenijo v kaj uporabnega. FOTO SHUTTERSTOCK

PARTNERSTVO ZA OKOLJE

Delo v sodelovanju s Slopakom in finančno podporo mehanizma Life evropske komisije avtorsko avtonomno ozavešča bralce o pomenu ločenega zbiranja odpadkov in varovanja okolja.

Cilj triletnega projekta Life je pojasniti, zakaj ločevanje odpadkov in njihovo recikliranje in predelava varujejo našo naravo, ter spodbuditi bralce, da začnejo ločevati vse vrste odpadkov. Odpadno embalažo, papir in steklo, biorazgradljive odpadke, izrabljene elektronske in električne naprave in baterije. Posebna skrb bo namenjena ozaveščanju bralcev o pravilnem ravnanju z odpadnimi zdravili, fitofarmacevtskimi sredstvi in gumami.

Na vprašanja o ločevanju odpadkov in varovanju okolja bomo z veseljem odgovorili tudi v Nedelu.
Pošljite jih na naslov nedelo@delo.si (zadeva: varovanje okolja).

SLOPAK NARAVI VRAČAMO BARVE. Life nedelo